

UDK 911.37:711.437(497.12-16)

ANALIZA MORFOLOŠKIH ZNAČILNOSTI VASI (PRIMER APLIKATIVNE GEOGRAFIJE)

Breda Ogorelec*

Povzetek

Obravnavana je morfološka analiza vasi za potrebe urbanističnega načrtovanja. Na primeru vasi pod Pečmi na Gorenjskem so predstavljene in funkcijsko ovrednotene morfološke značilnosti (lega in oblika vasi, stavbe ter osrednji vaški prostori in druge nezazidane površine v vasi) in prikazani sodobni procesi preobrazbe.

Izvirno znanstveno delo. Geografija naselij, vaška naselja, morfologija, urbanistično načrtovanje.

THE MORPHOLOGICAL ANALYSIS OF VILLAGES (AN EXAMPLE OF APPLIED GEOGRAPHY)

Abstract

The paper presents the morphological analysis of villages as a basis for design regulation. The morphological characteristics (site, village form, buildings, open spaces) are presented and evaluated, and recent trends of transformation are examined.

Original scientific paper. Geography of Settlements, Rural Settlements, Morphology, Urban Planning.

Namen prispevka je predvsem nakazati smer proučevanja, za katero sodim, da bi jo slovenska geografija naselij morala močneje razviti, če želi postati bolj aplikativna. Analiza je namreč nujna podlaga za načrtovanje in tradicionalno so geografi sodelovali predvsem v tej fazi načrtovalskega postopka. Preseneča pa, da so pri morfoloških analizah, ki so bile neposredno uporabljene v urbanističnem načrtovanju, geografi sodelovali le izjemoma.

Z izrazom morfološke značilnosti vasi v prispevku zajemam lego in obliko vasi ter stavbe in skupne vaške površine. Obravnavam le tiste značilnosti, ki jih lahko neposred-

---

* Mag., novi raziskovalec, Urbanistični inštitut RS, Jamova 18, Ljubljana, Slovenija.

no odčitamo v pokrajini, ne pa tudi npr. ekonomskogeografskih in socialnogeografskih značilnosti.

Za potrebe urbanističnega načrtovanja vasi delo geografov lahko prispeva k ugotavljanju skupnih značilnosti ter individualnosti območij (s pomočjo metod regionalizacije), poleg tega pa tudi k funkcijskemu vrednotenju obstoječih prostorskih oblik in spoznavanju sodobnih procesov preobrazbe.

Ugotavljanje skupnih značilnosti omogoča prostorsko členitev na zaključene homogene enote. Hkrati s postopkom določanja homogenih območij luščimo tiste značilnosti, ki odstopajo od povprečja, torej ugotavljamo tudi individualnosti oz. specifičnosti posameznih naselij ali delov naselij.

Funkcijsko vrednotenje naj elemente valorizira z vidika sedanjih in bodočih funkcij vasi (kmetijstvo, bivanje, turizem itd.). Valorizacija pokaže, katere obstoječe, t. j. podedovane oblike so sposobne sprejeti nove funkcije, katere pa so manj prilagodljive in so zato bodisi bolj podvržene izginjanju ali pa pomenijo oviro nadaljnjemu razvoju vasi.

Poznavanje sodobnih procesov je nujno izhodišče za uspešno načrtovanje, saj na tej podlagi lahko predvidimo, kakšen bi bil spontan razvoj in kje je tak razvoj potrebno usmerjati. Menim, da je prav ugotavljanje novejših preobrazb in medsebojnih vplivov za geografa izredno zanimivo. V slovenski geografiji žal nimamo sistematične proučitve morfoloških značilnosti, ki bi vsebovala tudi določitev tipov novo nastalih oblik. Po Meliku in Ilešiču namreč vlada vrzel, ki doslej še ni bila ustrezno zapolnjena. Tako npr. nimamo sistematičnega študija parcelacije v vaseh, prav tako ne raziskave sodobnih oblik in preobrazbe podedovanih oblik zazidave ter stavb (za posamezne vasi ali manjša območja sta preobrazbo vasi proučevala Drozg in Požčeševa). Tudi pričujoči prispevek se navedene tematike loteva le na primeru skupine vasi in zato ni celovit.

Analizo morfoloških značilnosti predstavljam na primeru niza vasi pod Pečmi na Gorenjskem (Moste, Žirovnica, Selo, Zabreznica, Breznica, Doslovče, Smokuč, Rodine, Vrba in Breg). Najprej navajam posamezne značilnosti, podedovane in sodobne (lega in oblika vasi ter skupne površine), nato pa funkcijsko vrednotenje podedovanih oblik in opis sodobnih procesov njihove preobrazbe. V zaključku je opisana neposredna uporaba analize v načrtovalskem prostopku. Gradivo je namreč služilo pripravi urbanističnega dokumenta tega območja (Vasi pod Stolom - prostorski ureditveni pogoji 1991).

Morfološke značilnosti

Legavasi

Legavasi je potrebno proučiti in ovrednotiti, da bi lažje načrtovali smeri širitve vasi. Proučujemo zlasti lego glede na relief, hidrografsko omrežje, obdelovalna zemljišča in pomembne prometnice. Odraz lege naselja je tudi njegova vidna izpostavljenost, ki jo upoštevamo pri urbanističnem oblikovanju.

Razen ene so vse obravnavane vasi umaknjene na manjvredna zemljišča, povsem na rob ravnine, deloma se vzpenjajo na pobočja. Na planem leži le Vrba, a tudi ta je naslonjena na ježo terase. Arheološki ostanki kažejo, da so imele prazgodovinske naselbine pobožno lego in so se kasneje preselile v vznožje Peči: naselbina Lipje je ležala nad sedanjo Žirovnico, naselbina Lebenice nad Selom, naselbina Selca nad Zabreznico (Odlak 1986); legenda pripoveduje tudi, da je bila prvotna vas Smokuč na pobočju nad sedanjo - Krničice, a jo je zasul plaz (Šebat 1988).

Spontano nastali deli vasi iz časa med svetovnjima vojnama in časa po drugi svetovni vojni večinoma ležijo na ravnini, pod cesto Žirovnica-Begunje, načrtno zazidani deli (na podlagi zazidalnih načrtov) pa so običajno položeni na pobočje Peči, nad starimi vaškimi jedri, del pa prav tako v ravnini.

Oblika vasi

Obliko vasi določajo omrežje cest in poti, parcelacija in lega stavb.

Analiza oblike vasi je potrebna pri določanju smeri širitve vasi, novega prometnega omrežja, velikosti funkcionalnih zemljišč, odmikov stavb od cest in gradbenih črt, orientacije stavb, lociranju oskrbnih dejavnosti itd.

V vaseh pod Pečmi parcelacija znotraj vasi praviloma ni navezana na poljsko razdelitev (ta po Ilešiču sodi v razdelitev na pravokotne grude), saj večina vasi spada med gručaste vasi. V gručastih vaseh namreč ni neposredne povezave med stavbno parcelo z dvoriščem in polji oz. travniki. Nadaljevanje posesti od kmečkega doma na polja v enotni progji je pogosto v linearnih vaseh, taki pa sta med obravnavanimi vasi le dve: Zabreznica, kjer takih prog ni, in Rodine, kjer naletimo le na tri proge v vzhodnem delu gruntarske vasi.

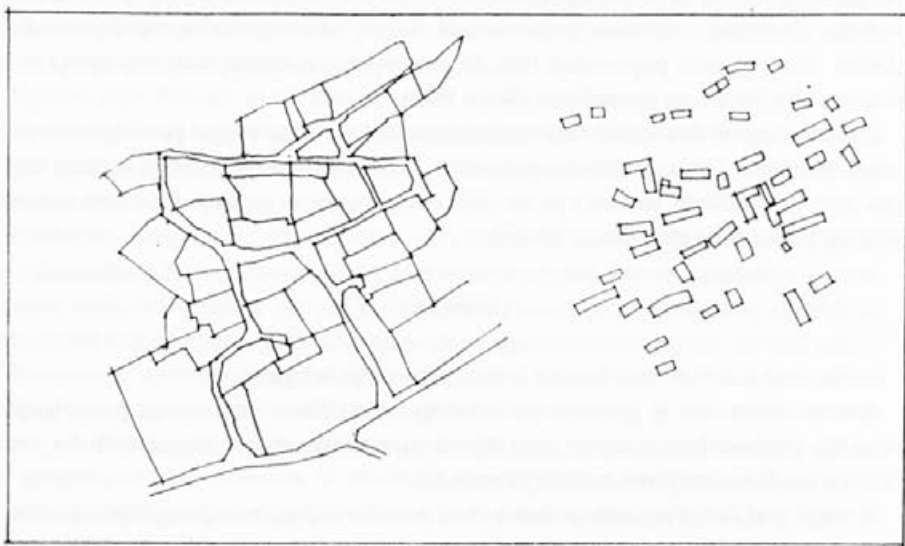
Vpliv poljske razdelitve na parcelacijo naselja je viden pri večini tistih delov naselij, ki so nastali spontano v povojnem času. Gre za razparceliranje nekdanj enotnih kmetijskih parcel na več manjših gradbenih parcel. Ta tip parcelacije se tudi bistveno razlikuje od vzorca parcelacije v starih vaških jedrih, saj je nastal v drugačnih okoliščinah.

Parcele, ki se pojavljajo v vaseh pod Pečmi, smo uvrstili v tri tipe:

- parcele nepravilnih oblik: meje parcel so prilagojene gručastemu tlorisu vasi, poleg stavbišč in kmečkega dvorišča vključujejo še sadovnjak; na tem tipu parcel se praviloma pojavljajo kmečki domovi v gruči in stegnjeni domovi;
- "proge": parcele v vaseh z linearnim tlorisom so podolgovate oblike, za hišo je vrt ali sadovnjak, ki pa se le v Rodinah nadaljuje v polje; kmečki domovi so tu stegnjeni, v obliki črke L ali v gruči, kjer stojijo poslopja pravokotno eno na drugo;
- kvadratne parcele: značilne so za obdobje med vojnama in za povojno obdobje nenačrtne gradnje, stranice so približno enako dolge; na njih stojijo običajno enodružinske stanovanjske hiše iz obdobja med svetovnjima vojnama in po drugi svetovni vojni.

Glede na tloris so vasi pod Pečmi pretežno gručaste (slika 1a), stavbe so brez reda

razporejene ob poteh, ki vodijo na polja, travnike in pašnike. Tu zato ne zasledimo enotne orientacije objektov, razen kadar ni odvisna od lege na pobočju in so zato stavbe postavljene vzporedno s plastnicami.

Slika 1a (*Figure 1a*)

Tloris gručaste vasi (parcelacija in razporeditev stavb): vaško jedro Žirovnice (vir: Vasi pod Stolom 1991).

Plan of an agglomerated village (plots, buildings).

Izjema sta vaški jedri Zabreznice in Rodin, ki imata linearni tloris (slika 1b) - kmečki domovi so nanizani ob vaški cesti, ki je pravokotna na osnovno smer Žirovnica-Rodine. Gradbena črta teče po robu vaške ceste. Poslopja so obrnjena s čelno stranjo na vaško cesto, in sicer je ob cesti stanovanjska hiša, za njo pa gospodarsko poslopje.

Za oba tipa vasi je značilno, da so stavbe običajno z eno stranico naslonjene na parcelno mejo, saj je tako parcela najbolj izkoriščena oz. je dvorišče najbolj prostorno. Ker stavbe večinoma ležijo z eno od stranic ob cesti, daje taka vas vtis dokaj strnjene zazidave.

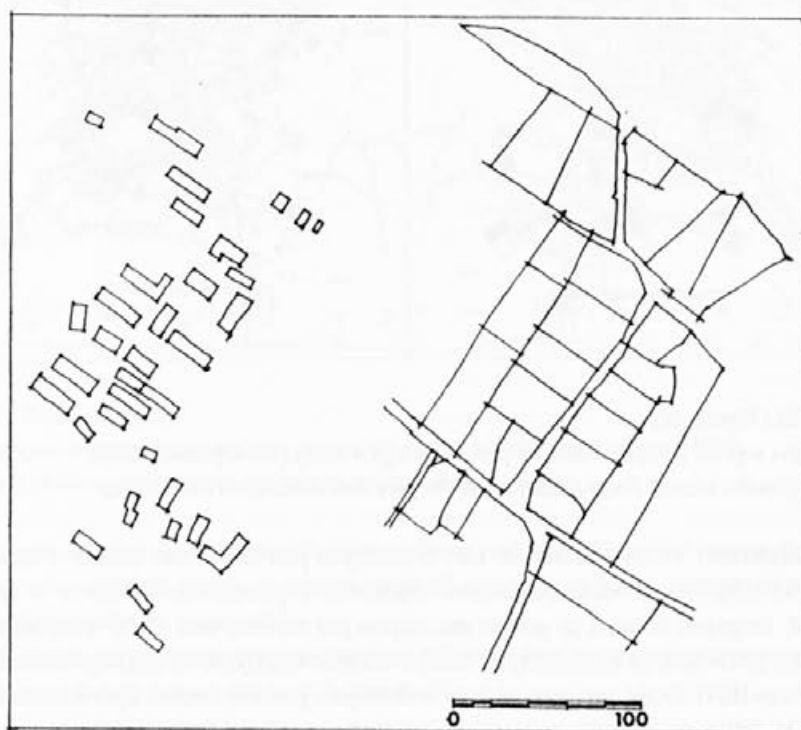
Območja medvojne in povejne zazidave na ravnini imajo večinoma ortogonalni tloris (šahovnica): ceste se križajo pod pravim kotom, stavbe ležijo sredi parcel, gradbena črta je ravna, smer slemen je enotna.

Stavbe

V morfološki analizi so stavbe običajno deležne največje pozornosti, saj so tudi najbolj pogost predmet načrtovanja. V sklopu analize predstavimo značilno lego stavb na parceli, orientacijo, velikost in gradbene materiale, na podlagi teh značilnosti pa

nato stavbe razvrstimo v tipe.

Značilni tipi stavb v obravnavanih vaseh so stavbe, ki sestavljajo kmečki dom, enodružinske stanovanjske hiše in javne zgradbe.

Slika 1b (*Figure 1b*)

Plan linearne vasi (parcelacija in razporeditev stavb): vaško jedro Zabreznice (vir: Vasi pod Stolom 1991).

Plan of a linear village (plots, buildings).

Med kmečkimi domovi je DOM V GRUČI najbolj pogost; taki so bili predvsem gruntarski kmečki domovi. Često so domovi v gruči zbrani v jedrih vasi, obdajajo jih kasneje zgrajeni kajžarski domovi in povojne stanovanjske hiše (slika 2a). Hiša stoji ločeno od gospodarskih poslopj. Na razporeditev objektov je najbolj vplival relief - zlasti gospodarska poslopja, ki so večjih dimenzij, so praviloma postavljena vzporedno s plastnicami, večinoma SZ-JV. Stanovanjske hiše stojijo bolj ali manj pravokotno na gospodarsko poslopje, a o trdnem pravilu ne moremo govoriti.

Hiša je večinoma prtilična, redkeje enonadstropna. Znak premožnosti je velikost hiše, pa tudi gradbeni materiali (pogosti so na primer kamniti portali in okenski okviri). Hlev je zidan, nad njim pa je lesen senik. Streha na hišah in gospodarskih poslopjih je simetrična dvokapnica z naklonom 36° do 42° , čopi so redki. Danes so hiše pretežno pokrite s špičakom.

Slika 2a (Figure 2a)

Domovi v gruči (razporeditev na parceli in lega v vasi) (vir: Ogorelec 1989).

Farmsteads - cluster form (position on the plot and location in the village).

STEGNJENI DOM ima hišo in hlev s skednjem pod eno streho. Zaradi dolžine so tisti, ki ležijo na pobočju postavljeni vzporedno s plastnicami, večinoma v smeri SZ-JV. Stegnjeni domovi so pravilo ma razporejeni na robu vasi. Ta tip je bil namreč značilen predvsem za kajžarje, tj. za manj premožne kmetije, ki so mlajšega nastanka.

STEGNJENI DOM ima hišo in hlev s skednjem pod eno streho. Zaradi dolžine so tisti, ki ležijo na pobočju postavljeni vzporedno s plastnicami, večinoma v smeri SZ-JV. Stegnjeni domovi so pravilo ma razporejeni na robu vasi. Ta tip je bil namreč značilen predvsem za kajžarje, tj. za manj premožne kmetije, ki so mlajšega nastanka.

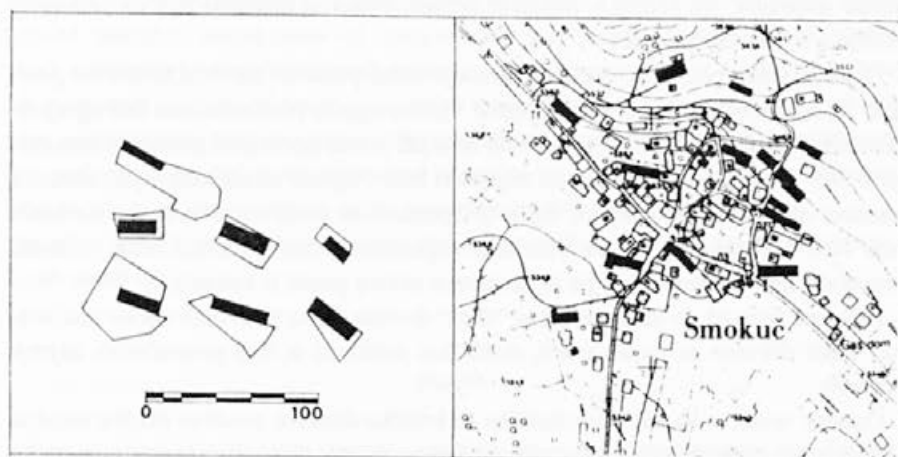
Stanovanjski del stavbe je praviloma pritličen, z manj bogato fasado. Streha na hišah in gospodarskih poslopijih je simetrična dvokapnica z naklonom 36° do 42° . Čopov praviloma ni, kritina je večinoma špičak.

ENODRUŽINSKE STANOVANJSKE HIŠE so nastajale v dveh obdobjih in sicer v predvojnem in v povojnem obdobju. Objekti že na zunaj kažejo, iz katerega obdobja so, saj je za vsako obdobje značilno drugačno oblikovanje.

Medvojne enodružinske stanovanjske hiše bodisi povzemajo značilnosti meščanske vile ali pa sodijo med predmestne delavske hiše. Imajo pritličje in mansardo, fasada je pogosto okrašena, kritina je špičak ali opečni zareznik. Za povojno obdobje so značilne uniformirane predmestne hiše, z visokim pritličjem in izkoriščenim podstrešjem, le redke stavbe so enonadstropne. Kritina ni tako enotna kot na kmečkih domovih (opečni zareznik, tegola, redko valovit salonit).

V Zabreznici, kjer je bil pritisk za stanovanjsko gradnjo zelo močan, je bil v 60. letih zgrajen nizek stanovanjski blok, ki pa je na srečo edini v nizu vasi.

JAVNI IN DRUGI OBJEKTI. Med javne objekte na tem mestu štejemo objekte

Slika 2b (Figure 2b)

Stegnjeni domovi (razporeditev na parceli in lega v vasi) (vir: Ogorelec 1989).

Long Houses (position on the plot and location in the village).

oskrbnih in storitvenih dejavnosti, proizvodne in poslovne objekte ter cerkve. Od prevladujočih kmečkih domov in stanovanjskih hiš odstopajo po obliki, velikosti in nekateri tudi po gradbenih materialih.

V soteski Završnice je prvotno stalo več mlinov in žag, ki pa danes ne delujejo več. Del poslopij stoji prazen, del pa je že porušeni.

Osrednji vaški prostori in druge nezazidane površine v vasi

Osrednji vaški prostori (križišče cest sredi vasi, redkeje pravi trgi) in ostale nezazidane površine so pogosto zapostavljene tako v analizah kot v načrtovanju. A prav način ureditve teh površin in elementi, ki se pojavljajo na ali ob njih (vaška drevesa, ograje, napajališča, znamenja ipd.) dajejo naseljem identiteto. V vaseh pod Pečmi osrednji vaški prostori niso obsežni, a so kljub temu razpoznavni, saj ima praviloma vsak tak prostor ohranjeno lipo ali kostanj, korito vaškega napajališča ali pa je ob njem sakralno znamenje. Večje vasi, kot je Smokuč, imajo celo po dva trga: spodnjega na glavnem križišču v vasi in zgornjega ob "studencu" (izviru). Na glavnem trgu - "na vasi" - je bilo nekdanje tudi drevo, pod katerim so bili v krogu razvrščeni kamni; v Vrbi je tako drevo še ohranjeno.

Za križišča ob cesti Žirovnica-Rodine je bilo značilno, da so imela zidano znamenje - kapelico. V Breznici in Rodinah sta ob križišču postavljeni cerkvi s farovži, v Smokuču in Breznici je bila nekoč ob križišču gostilna.

Na zgornjem trgu (v nekaterih vaseh tudi edinem) je bil vaški "studeneč", kamor so hodili iz bližnjih hiš po pitno vodo in kjer je vsa vas napajala živino in prala. Starejša

korita napajališč so kamnita, mlajša iz betona. Ponekod naletimo tudi na kamne za pranje, a ti vse bolj izginjajo.

Ceste in vaške poti, ki so prečkale osrednje vaške prostore, niso bile široke; del površine je bil travnat. Hiše ob njih so imele vhod s trga in praviloma niso bile ograjene. Nekdanja ureditev zasebnih nezazidanih zemljišč je bila podrejena funkcijam kmečkega doma: travniki in sadovnjaki so segali do hiše. Pogosto so bili sadovnjaki obdani z lesenimi ali kamnitimi ograjami, saj se je spomladi in jeseni tu pasla živina. Dvorišča niso bila tlakovana in so bila večinoma nepravilne oblike. Višinskih razlik v terenu praviloma niso izravnali, če pa že, so oporne zidove gradili iz kamenja.

Nekateri domovi so imeli mogočna "hišna" drevesa, ki so se dvigala visoko nad strehe. Taka drevesa so dajala senco, služila kot strelodiv in tudi preprečevala širjenje požarov.

Opisane ureditve so še danes značilne za kmečke domove, ureditve okolice enodružinskih stanovanjskih hiš pa se od njih močno razlikujejo. Parcele so ograjene, morebitne višinske razlike v terenu so izravnane z betonskimi opornimi zidovi, dostopi do hiš so asfaltirani ali tlakovani. Površine pred javnimi objekti, zlasti pred trgovinami in gostilno, so le bolj ali manj urejena parkirišča.

2. Funkcijsko vrednotenje podedovanih oblik in sodobni procesi preobrazbe

Legavasi

Tudi z vidika sodobnih potreb je lega prvotnih vasi optimalna. Odraz ugodne lege je nova zazidava, ki se je pričela že v predvojnem obdobju, intenzivna pa je ostala vse do zdaj. Vendar nova zazidava ni prevzela nekdanjih zakonitosti lociranja naselij, temveč je segla praviloma na kvalitetna kmetijska zemljišča na ravnini. Zlasti priljubljene so lege ob cestah in poteh, to pa je privedlo do zlivanja naselij - namesto niza vasi, ločenih s travniki in sadovnjaki, je nastala preproga stavb brez jasnih meja med posameznimi naselji.

Oblikavasi

Z vidika sodobnih zahtev prometa so gručaste vasi manj ustrezne od linearnih, saj so ceste in poti bolj zvižugane in zato manj pregledne, več je tudi ožin (stavbe, postavljenen na rob ceste) in križišč. Tudi z vidika kmetijstva je tloris linearnih vasi, kadar ga spremlja parcelacija v obliki prog, bolj ugoden, saj so tu povezave s kmetijskimi zemljišči boljše. Kmetije sredi vaških jeder gručasih vasi namreč večinoma nimajo možnosti bistvene širitve, saj na kmečkem dvorišču ni dovolj prostora za gradnjo še enega velikega gospodarskega poslopja. In končno, infrastrukturno opremljanje (npr. gradnja kanalizacije) je v linearnih vaseh lažje.

A ker parcelacija ter omrežje cest in poti sodita med najbolj trdožive elemente, sodobna preobrazba tlorisnih značilnosti ni bistveno spremenila. V gručastih vaseh opa-

žamo, da v primeru nadomestne gradnje nove stavbe niso postavljene na mestu starih, temveč nekoliko odmaknjeno od ceste, v notranjost parcele. Opaziti je tudi splošen trend zgoščevanja, predvsem zaradi gradnje novih hiš v morebitnih vrzelih in dodajanja pomožnih poslopij. V vaseh z linearnim tlorisom ostaja osnovni vzorec nespremenjen (stanovanjska hiša ob cesti, za njo gospodarsko poslopje), pojavlja pa se še tretji niz poslopij - neredko je za gospodarskim poslopjem postavljena nova stanovanjska hiša, kar pa je proble matično z vidika morebitne bodoče širitve kmetije.

Preselitev kmetij na rob vasi ali na osamljeno lego sredi kmetijskih zemljišč v obravnavanih vaseh ni.

Stavbe

Stanovanjske hiše kmečkih domov zadoščajo stanovanjskim potrebam ene družine, dveh pa le tiste, ki so enonadstropne. Tudi hlevi so sorazmerno veliki in - ob preureditvi - zadoščajo sedanji velikosti kmetij, primanjkuje pa prostora za spravilo mehanizacije.

Odraz takega dokaj ugodnega stavbnega fonda je, da obstoječe stavbe ne doživljajo bistvene preobrazbe - v zadnjih desetletjih so pri nekaterih spremenili velikost in razporeditev oken in vrat, sicer pa je njihovo lice v glavnem ohranjeno. Nadzidav domala ni. Bolj so se spreminjala gospodarska poslopja, ki so jih povečali (dozidali ali dodali nadstreške), le izjemoma pa zgradili povsem na novo.

Del stegnjenega doma, v katerem je bil hlev, lastniki vse bolj pogosto spreminjajo v stanovanjski del ali v garaže, saj je velik del nekdanjih kajzarjev prenehal gojiti živino ali celo povsem opustil kmetovanje.

Osrednji vaški prostori in druge nezazidane površine v vasi

Zaradi spremenjenega načina življenja osrednji vaški prostori že desetletja izgubljajo svoje funkcije: vodo dobivajo iz vodovoda, živino napajajo v hlevih, perejo doma in tudi sicer se vaščani vse manj družijo, vas vse manj živi kot skupnost. Ker osrednji vaški prostori izgubljajo del vsebine, se spreminjajo tudi navzven in tudi njihova podoba postaja bolj siromašna. Postali so zgolj prometna površina, zato je pretežni del asfaltiran. Zaradi širitve cest so tako porušili značilna znamenja ob cesti (npr. v Breznici, Doslovčah in Smokuču). Izginjajo tudi značilna mogočna vaška drevesa. Niso tudi redki primeri, da hiše nimajo več vhoda s trga, temveč na zadnji fasadi. Pojavili pa so se novi elementi, ki pa podoba trgov običajno siromašijo: čakalnice na avtobusnih postajah, zbiralnice mleka, reklamne in informacijske table, prometni znaki, ograje okoliških objektov, transformatorji, telefonski in električni drogovi itd.

3. Sklep

Pri urejanju vasi je morfološka zgradba praviloma ena od kvalitet, ki jih želimo ohraniti. Običajno stremimo k ohranitvi vsaj osnovnih značilnosti - in s tem identitete naselja, izjemoma pa gre za ohranjanje vseh značilnosti (naselje kot spomenik).

Morfološke značilnosti smo sistematično proučili v vseh vaseh oz. delih vasi. Za potrebe načrtovanja namreč potrebujemo tako podatke o homogenih območjih - saj zanje praviloma določimo enoten režim urejanja - kot tudi podatke o posebnostih. Specifike načrtovalca še posebej pazljivo obravnava, da bi se izognil uniformiranju.

Na podlagi takega študija so bila določena manjša območja, ki so po svoji morfološki zgradbi relativno homogena - ta območja imenujemo morfološke enote. Morfološke enote lahko na podlagi pretežno istovrstnih značilnosti uvrstimo v tipe. V vaseh pod Pečmi lahko morfološke enote razvrstimo v naslednje tipe:

- vaško jedro z gručastim tlorisom,
- vaško jedro z linearnim tlorisom,
- območje enodružinske gradnje predvojnega obdobja,
- območje spontane enodružinske gradnje povojnega obdobja,
- območje enodružinske gradnje povojnega obdobja, nastale na podlagi zazidalnega načrta.

V nadaljnjem postopku načrtovanja smo določili režime urejanja (t. i. pogoje za oblikovanje) za posamezne enote. Pokazalo se je, da je za več različnih tipov morfoloških enot mogoče določiti enotne režime, zato jih je mogoče združiti v manjše število ureditvenih enot. Ureditvene enote so tista najmanjša območja, za katera lahko določimo enoten režim urejanja. V vaseh pod Pečmi sta to:

- vaško jedro in
- območje enodružinske gradnje.

Specifike posamičnih morfoloških enot (npr. vaško jedro z linearnim tlorisom: Zabreznica) smo urejali s posebnim režimom, tj. s posebnimi pogoji za oblikovanje. Posebni pogoji veljajo tudi za posamezne skupine stavb (npr. mlini in žage v Završnici) ter za vaška drevesa in napajališča.

Aplikativno zastavljena morfološka analiza lahko torej k načrtovanju (oz. strokovni analizi kot njegovi predhodnici) prispeva predvsem naslednje:

- ugotovi značilne morfološke elemente vasi, vplive nanje ter značilne odnose med njimi,
- ugotovi sodobno preobrazbo morfoloških elementov in na tej podlagi opredeli pričakovani razvoj v bližnji prihodnosti,
- določi manjša območja z enotnimi značilnostmi,
- predlaga kvalitete, ki naj jih urbanistični dokument varuje, in probleme, ki jih je treba odpraviti.

Viri in literatura:

- Drozg, V., 1989: Morfologija vaških naselij. Inštitut za geografijo, Ljubljana.
- Ilešič, S., 1950: Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem. Ljubljana. Odlok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Jesenice - priloga, Zavod za spomeniško varstvo v Kranju, 1986.
- Ogorelec, B., 1989: Analiza agrarne pokrajine za potrebe prostorskega planiranja (magistrska naloga), Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Požeš, M., 1990: Podeželska naselja v občini Koper. Zbornik 15. posvetovanja slovenskih geografov, Portorož.
- Šebat, J., 1988: ustni vir, Smokuč 22. Vasi pod Stolom - posebne strokovne podlage za prostorske ureditvene pogoje (nosilec: Saša Dalla Valle). Urbanistični inštitut SRS, Ljubljana, 1989.
- Vasi pod Stolom - prostorski ureditveni pogoji (nosilec: Saša Dalla Valle). Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, 1991.
- Vrišer, I., 1982: O geografskem proučevanju podeželja. Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja - Gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici geografskega društva Slovenije.

THE MORPHOLOGICAL ANALYSIS OF VILLAGES (AN EXAMPLE OF APPLIED GEOGRAPHY)

Breda Ogorelec

Summary

The paper presents the morphological analysis of villages, prepared as one of the basis for design regulation. The working phases are the following: first, the characteristics are examined (site, village form, buildings, and open spaces), an evaluation of the inherited forms from the viewpoint of modern functions follows, and then recent trends in transformation are presented.

With the aid of the described analysis, homogenous areas (these being whole villages or, more often, segments of villages) are determined. Homogenous areas are necessary to determine the design regulation, with each area of a certain type being given the same regulation. Some characteristics that are not typical for a certain area are also brought to planners' attention, with the aim to preserve them, if they represent a quality; if the elements represent an undesirable exemption from the general rule, they should be eliminated.